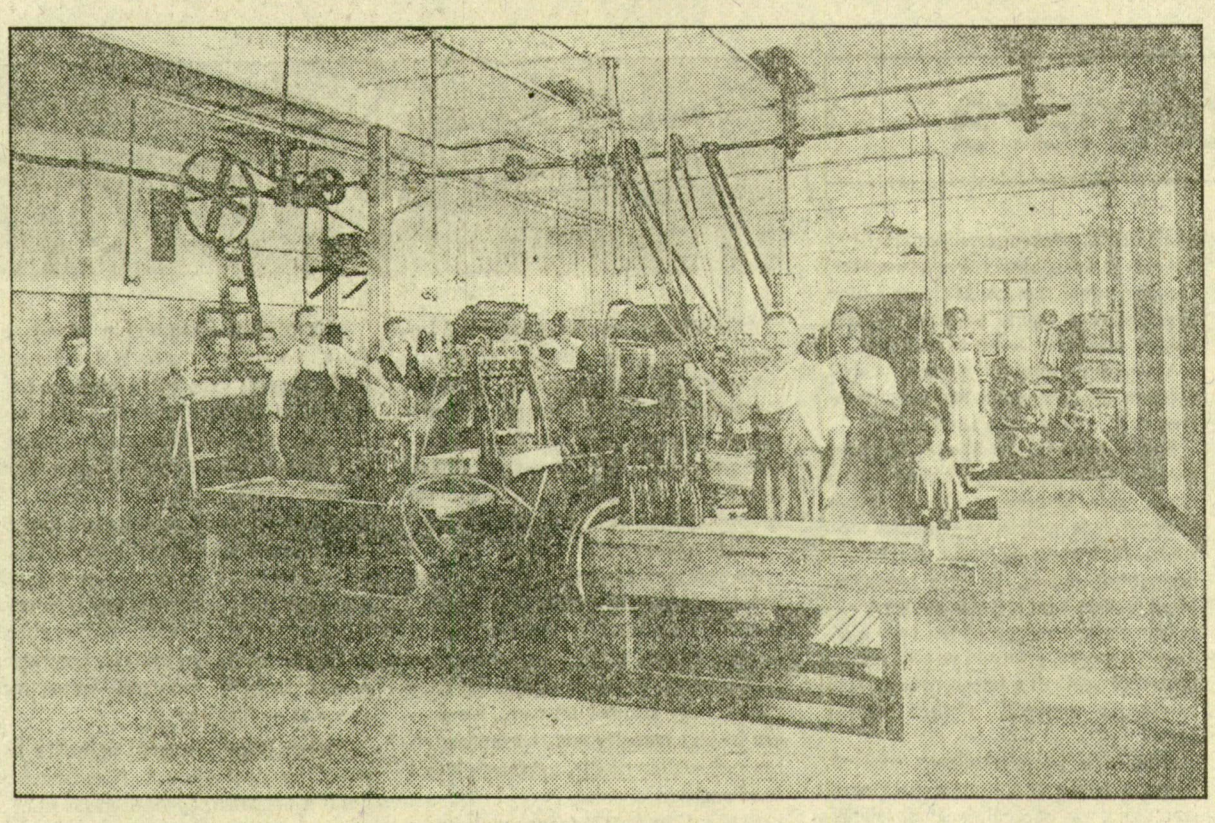

Szegedi sörhistória

Hetes számú beszélgetőfüzetem tartalmazza *Dóczi Istvánnal* (1921—1982), a szegedi sörkirendeltség vezetőjével folytatott beszélgetésemet, még 1974-ből. A múlt történéseire is érzékeny szakembertől sokat merítettem, jó ismerője volt a szegedi sörvilágnak, fiatalon, 1939-ben került erre a területre. Őt inkább a kereskedelmi rész érdekelte, engem az ipari oldala.

Sörfogyasztó néppé váltunk, az egy főre jutó sörkvóta évente már 90 liter körül mozog, míg ugyanez az adat borban csak 33 liter. A sör szélesebb körű elterjedése csak a századfordulótól számítható, de onnan kezdve egyre kedveltebb itallá vált. A múltban Szegeden is működtek sörfőzdék, valószínűsíthető, hogy már a középkorban is.

A sör, ez a malátából készült, dextrin-, cukor-, alkohol- és széndioxid-tartalmú, komlóval ízesített ital főbb jellemzőit tekintve kétféle típusban terjedt el a világban. A *müncheni vagy bajor típusú sörök* barnák, míg a *pilseni típushoz* világos malátát dolgoznak fel, és több komlót adagolnak hozzá, ezért keserűbb. Különleges eljárással készül, igen nagy hőmérsékleten aszalt malátából *az angol ale*. Bódító hatását az alkoholon túl a komlóban található alkaloidáktól nyeri.

A középkori Szegeden főzték és itták a kölesből erjesztett italt, a *bozát*. Tanácsi jegyzőkönyvek igazolják, hogy a 18. század elején a méhsört készítették és fogyasztották, sőt a városban külön kocsma is volt kimérésére. A méhsört, vagy ahogy később nevezték, mézsört rendszerint lépesmézből főzték, pörkölt árpával és élesztővel. Az idegen helyőrség és a bevándorolt német polgárság igényeit kielégítően a 18. század legelején már működött városi sörház, amelyben a mai fogalmak szerint állították elő a sört. A sörfőzést csak a Városi Tanács végezhette, bérlői útján. Szintén tanácsi jegyzőkönyvben maradt fenn, hogy 1725-ben — 260 éve — két *„Serfőző Ház"*-at létesítettek, az egyiket a *Felső-*, a másikat az *Alsóvároson*. A harmadik a *Palánkban*, a mai szemklinika helyén állott. Ide vezetett a régi *Sörház utca*, amelyet később *Ipar utcának* neveztek el. A sörházak bérlői német származású polgárok voltak, és általában mondható, hogy a sörital a németek privilégiuma maradt. A Palánkbeli sörfőzőt *Schmidt József* építette, még a szabadságharc előtt. Többszöri kudarc érte, váltakoztak a bérlők, majd a város 1864-ben megvette és kaszárnyává átalakította. Ezért is nevezték abban az időben sörházkaszárnyának vagy flóriánkaszárnyának. Ez utóbbi nevet azért ragasztotta rá a szegedi polgár, mert a hagyomány szerint, a sörfőzők védőszentje *Szent Flórián* volt. A kaszárnyát e század elején megszüntették, és 1905-ben lebontották. Ezen a környéken állt, az Ipar u. 20. szám alatt a *Ráth-féle ház*, amelyben a közel 100 éve — 1885. október 9-én — alakult szegedi *Ipartestület* székelt, élén *Rainer Ferenc* kádármesterrel és 950 taggal. A szegedi sörfőzés csak 140 évet élt meg, ugyanis a kőbányai sörgyár szerteágazó kereskedelmi kapcsolatai, valamint a vasúti közlekedés terjedésével, a sörfőzés Szegeden 1864-ben megszűnt.

Múlt század végén, e század elején a nagyobb sörgyárak úgynevezett főraktárakat hívtak létre országszerte, így Szegeden is. Elsőként a *Haggenmacher Rt* a Kelemen u. 3. sz. alatt létesített sörlerakatot, majd később megvásárolta a Kossuth Lajos sugárút 49. sz. alattit is, a temesvári sörgyártól. A *Kőbányai Polgári Serfőzde és Szt. István Tápszerművek Rt*-nek a Margit (ma Gutenberg) u. 23. sz alatt üzemelt a főraktára. (Itt jegyezte el magát a söriparral 1939-ben *Dóczi István*). A *Dreher Sörgyár Rt*-ét a *Brecher Albert*-cég képviselte Szegeden, a mai Gogol és Bolyai János utcai saroképületben. Az Oskola utcában volt a *Hutter és Ferencsevits-cég* képviselte *Első Magyar Részvényserfőzde Rt* lerakata. A *Fővárosi Serfőzde Rt* a *Patzauer-féle* bor- és szesznagykereskedővel — ez a cég kezdte meg a híres és értékes szegedi *Anna gyógy- és ásványvíz* palackozását — képviseltette magát, a Kölcsey utcában (abban az épületben, ahol ma a Szegedi Nyomda kliséüzeme működik többek között).

A sörgyártás volumenének és a lerakatok számának növekedésével együtt, a sör nem vált a felszabadulás előtt a magyar ember italává. A szegedi emberek is többre tartották a jóval több és értékesebb bioaktív vegyületet tartalmazó bort, mint a „veseöblítő" sört. A sör a fogyasztóban sohasem váltott ki valamiféle ünnepi vagy ünneplő hangulatot. Ezt mutatja az a tény is, hogy sörrel ma sem szokás koccintani. Ezzel együtt, a felszabadulás után olyan iramban növekedett a fogyasztás, hogy a hazai gyárak ki sem tudják elégíteni az igényeket. Híven jellemzi ezt az igénynövekedést a statisztikai adat: 1970-ben még csak 60 liter körül mozgott az egy főre jutó éves fogyasztás, ma viszont ez az adat 90 liter körül jár. Igaz, ezzel együtt növekedett az elfogyasztott égetett szeszes italok mennyisége is, az 1970-es 5,4 literes fejadag napjainkra 9,8 literre emelkedett (50 térfogat százalékos szeszre számítva). Viszont a jóval kívánatosabb borfogyasztásunk csökken vagy egyhelyben topog.

A söriparban 1949 februárjában bekövetkezett államosításokat követően, a szegedi főraktárak életében is jelentős változás állt be. A Gutenberg utcai telephelyet bezárták, és később átadták a szikvíziparnak. A *Kőbányai Sörgyárak Nemzeti Vállalatot* 1950-ben hozták létre, majd később *Kőbányai Sör- és Malátagyár* nevet kapta.

Ekkor létesültek a megyében, így Szegeden is a söripari kirendeltségek. A felszabadulás előtt a söripar szezon jelleggel működött, így a sörfogyasztás is kisebb volt, mint napjainkban. De ehhez még az is hozzátartozik, hogy 1949 előtt olcsó (10,5 B°-os; ez nem szesztartalmat jelöl, hanem az eredeti árpalé extarakttartalmát), sört, mint a *Kőbányai világos*, nem gyártottak. Tehát a sörivás a múltban csak a jó jövedelmű embereknek jelenthetett élvezetet. Amíg 1940-ben csak 12 ezer hektoliter sört értékesítettek Szegeden, addig 1957-ben már 140 ezer hektolitert. Szeged két jelentősebb telepén csak 1940-ben kezdtek jelentősebb gépesítésbe, és ezek a berendezések 1959-ig üzemeltek az itteni kirendeltségen. Ezt követően helyezték üzembe az óránként 2000 palackot megtöltő félautomata palackozógépeket, majd 1966-ban újabbakat. Ezt a fejlesztést az is indokolta, hogy 1966-tól kezdődően a sörfogyasztás eltolódott a palackozott ital javára, a hordóssal szemben.

Ennyit most a szegedi sörhistóriáról. A Flórián-italból a fogyasztási kvóta állandóan emelkedik, lassan elérjük a 100 literes fejadagot, és a szegedi kirendeltség kinövi helyét. Vagy már ki is nőtte. (Képünkön A Kőbányai Polgári Serfőző Rt szegedi főraktárának palackmosó és töltőhelyisége, 1928-ból)

BÁTYAI JENŐ

Bartis Ferenc

Törpefenyő

Zöldelljenek lombosodva,
és nőjjenek fel az égig,
de a gőgös, gyökértelen,
messzi-hirű csodafákat
kitekeri még a szél is.

Törpe vagyok, de gyökerem
mélyre ásott: ezredévek
nedvét szivja, s kemény törzzsel
állok ellent minden szélnek,
viharnak és orkánnak is,
s jöhet eső, istennyila,
s ha úgy tetszik, meteor is
rakhat fészket ágaimra,
kidönteni nem tud semmi,
s mindhiába fürész, fejsze,
ha ma reggel kivágnának,
kezdhetnénk már újra este,
mert gyökerem mélyre ásott:
évezredek nedvét szívja,
s kiirtani képtelen rá
fejsze, vihar, istennyila!

Dusa Lajos

Téli dal

Csontig szikárodnak a kertek,
mindig a lányos asszonyarc,
— Hazudd hát magad kedvesebbnek,
s fűts, ha megfagyni nem akarsz!

Hogy kihült bennem Magyarország!
Koppan az almáskert-derü,
reggelre kifagynak a rózsák,
s orvosságszag lesz, keserü.

Ez a tél teszi? Vagy csak Szatmár?
— Mi ez a dermedt bénaság?!
Görnyedt gondjaim asztalánál
mit siratnak az éjszakák?

Deák Mór

Nemzedékem

A látomások évada lejárt;
befogott szemmel őrködünk magunkon,
a csodák felizzó varázsgömbjén
kiégett földrészek parázslanak.

Üszkös arcunk talán egy istené volt,
egy elfelejtett vallás földet ért napja
— talán a betiltott hit harci korongja,
hogy egyszer még minden ujrakezdhető,

halotti máglyák emlékpernyéin is,
hisz fegyver a tehetetlenség, ha véges,
és nekünk hazudható multunk sincsen,
egykor volt lángját melengetni - - -

A csodák áttetsző varázsgömbje
kiégett szemünkben röggé pördül:
a látomások évada lejárt -
arcunk talán egy istené volt.

Az utca: közművelődési tényező

Van egy olyan terület, amelyről mint közművelődési tényezőről igen kevés szó esik, holott rendkívül nagy hatással van az emberekre. Ez a terület pedig nem más, mint az utca, a városkép, az embert körülvevő környezet.

Ezt a tényezőt kár pedig figyelmen kívül hagyni, vagy akár kézlegyintéssel elintézni. Bármilyen nagy értékek is várják az embereket a múzeumokban, a képtárakban, a levéltárakban, a különböző kiállításokon, bármilyen érdekes ismeretszerzési lehetőségeket kínálnak a művelődési intézmények, jó időtöltést a szakkörök, ezekre a helyekre sokkal ritkábban megy be az ember, hogy megmártózzék a kultúrában, mint ahányszor az utcán, a házak között jár-kel, a jól-rosszul kiképzett tereken, parkokon átvág, a köztéri műalkotások mellett elmegy, a cégtáblákat, a fényreklámokat, a kirakatokat megnézi. Holott ezek is hatással vannak rá, felkeltik érdeklődését, formálják ízlését, megnyugvással töltik el, vagy idegesítik, új ismerettel gazdagítják vagy korábbi ismereteinek ellentmondanak, felbosszantják, vagy megnyugtatják.

Az utcai plakáterdő nemcsak közli a nézővel, hogy mit játszanak a mozik, vagy hol lép fel legközelebb kedvenc zenekara, esetleg hol lehet leszállított áron ezt vagy azt vásárolni, hanem a falragasz mint vizuális látvány is hatással van a járókelőkre. Szépérzékét bánthatja, vagy kielégítheti egy-egy plakát. A betonházak kockatömbjeinek komor rendje lehangolhat. A virágos erkélyekben gazdag, jól elhelyezett lakótelep is derűt kelthet, felvidíthat. A szürke beton a sivársághoz szoktathat, a színes, ötletes elrendezésű lakótelep a szebbre nyithatja rá a szemet. A köztéri műalkotások, szobrok, térelemek, a különböző plasztikák, a falakon levő domborművek, reliefek, a morális képzőművészeti alkotások, a jól kiképzett szökőkutak és egyéb, az utcán járó embert körülvevő létesítmények mind-mind látásmódot alakító tényezők. Külön érdemes szólni a kirakatokról, amely lehet egyszerű szatócs-árubemutató és lehet iparművészeti remekmű. Szerencsére az utóbbi vagy egyre inkább többségben, s noha tudható, hogy a mégoly igényes kirakatrendezőnek is milyen harcot kell megvívnia a mind több árufeleséget a kirakatba zsúfoltatni kívánó boltvezetővel, mégis igen gyakori az olyan művészi igényességgel és ízléssel rendezett kirakat, amelyben a kereskedelmi cél jól ötvöződik a kirakatrendező művészi törekvéseivel. Ezeknek közművelődési szerepe és hatása vitathatatlan, csakúgy, mint a városképet igen jelentősen befolyásoló esti fényreklámoké és egyéb utcai látványosságoké.

Lehetne még hosszan sorolni milyen hatással lehet az emberre a szépen ápolt park, vagy a napraforgóhéjjal vastagon teleköpködött járda. A koszos, bűzös kukaedények sora a járda mellett: az utcát autómosó helynek használó autótulajdonos által kilöttyintett vegyszeres tócsa, vagy egy tiszta, kellemes üldögélést kínáló pad a park szélén: az illemhellyé degradált kapubenyíló, utcasarok, vagy a frissen felsöpört, tisztán tartott bejárat. És így tovább. Mindezek hangulatot befolyásoló megnyilvánulások, mindezek közművelődési tényezők is.

Művelődési intézményeink, művészeti alkotóközösségeink munkájának fokozott figyelembevétele, javítása továbbra is közművelődési munkánk előterében áll, de ami ez intézmények falain kívül az otthonokba sugárzott tömegkommunikációs adásokon kívül éri a járókelő embert, ugyancsak nem elhanyagolható közművelődési tényező. Ezért kell közművelődési munkánk, eredményeink számbavételekor az utca, a városkép hatását is figyelembe venni. S nem utolsósorban e hatáslehetőség javításán fáradozni.

B. M.